

HISTORIE A SOUČASNOST

Ústavný súd Českej a Slovenskej federatívnej republiky podľa ústavného zákona o československej federácii

Jaroslav Chovanec

Ústavný zákon č. 143 Zb. z 27. októbra 1968 o československej federácii v šiestej hlave zakotvoval inštitúciu ústavného súdnictva – Ústavný súd ČSFR, Ústavný súd SR a Ústavný súd ČR ako osobitné orgány kontroly ústavnosti. Napriek tomu, že od účinnosti ústavného zákona o československej federácii to jest od 1. januára 1969 uplynulo skoro dvadsaťdva rokov, tento však nebol inštitucionálne, personálne a ináč vybudovaný, čo bolo na škodu veci. Pritom možno len s ľútosťou poukázať na skutočnosť, že za uplynulých viac ako dvadsaťjeden rokov od schválenia ústavného zákona o československej federácii zákonodarcu – Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky nezaujal k tejto ústavnej inštitúcii žiadne stanovisko. Tak sa stalo až po 17. novembri 1989, kedy na 16. spoločnej schôdzi oboch snemovní Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, ktorá sa konala dňa 29. novembra 1989 vo

Vyhlásení Federálneho zhromaždenia ČSFR o súčasnej vnútro politickej situácii vyslovilo potrebu vytvorenia Ústavného súdu ČSFR, keď vyhlásilo: „Federálne zhromaždenie požaduje, aby mu bol v najbližšom čase predložený návrh na členov Ústavného súdu Česko – Slovenskej republiky.“¹

V tejto súvislosti sa žiada poukázať na to, že skoro dvadsaťdvaročné mlčanie zákonodarcu – Federálneho zhromaždenia ČSFR vyvolávalo rôzne dohady a interpretácie o tejto významnej ústavnej inštitúcii, ako i o jej potrebe pre fungovanie nášho federatívneho štátu, a to tak v zahraničí ako aj doma.² Dokonca možno s plnou zodpovednosťou konštatovať, že táto ústavná inštitúcia zo strany politického a štátneho vedenia československej federácie bola tabuizovaná. Na dôkaz toho môžeme poukázať na skutočnosť, že najmä po roku 1970, po nástupnej normalizácii v ČSFR, všetky teoreticko-odborné, ale i populárno-vedecké články

¹ Pravda č. 283 z 1. decembra 1989.

² Učebnice štátneho práva ČSFR pre právnické fakulty problematiku ústavného súdnictva vysvetľovali veľmi skromne a odmietavo. Slovenská učebnica „Československé štátne právo“, autori prof. JUDr. STANISLAV MATOUŠEK, DrSc., prof. JUDr. RUDOLF TRELLA, CSc., doc. JUDr. LAURINEC KÁČER, CSc., Obzor Bratislava 1980, s. 291–292 o Ústavnom súde ČSFR uvádza: „Ústavný súd ČSSR je zakotvený v VI. hlave ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii. Vykonávací zákon k tejto hlave však doteraz nebol vydaný a Ústavný súd ČSSR sa neustanovil. Možno predpokladať, že táto inštitúcia sa ani neustanoví, pretože by nezodpovedala socialistickým podmienkam československého politického a ústavného vývoja, najmä integračnej funkcie KSČ v česko-slovenskej federácii ani politickému riešeniu eventuálnych konfliktov v rámci federatívneho usporiadania.“ Celoštátna učebnica „Štátne právo ČSSR“, autori STANISLAV MATOUŠEK – STANISLAV ZDOBINSKÝ a kolektív, Obzor Bratislava 1987, s. 55–56 okrem iného o problematike ústavného súdnictva v ČSFR uvádza nasledovné: „Skutočnosť, že sa nerealizovalo ústavné súdnictvo v podmienkach socialistického zriadenia, potvrdzuje názor, že je problematické a neorganické ...“. Okrem učebnice štátneho práva ČSSR sa problematikou ústavného súdnictva v ČSFR zaoberajú, alebo len dotýkajú najmä tieto práce: CHOVANEC, KÁČER, MATOUŠEK, TRELLA: ČSSR – federatívny socialistický štát, SPN Bratislava 1969, s. 67 a n.; JUDr. L. KÁČER, Ústavný súd ČSSR, Právny obzor č. 5/1969, s. 400 a n.; RUDOLF TRELLA, JAROSLAV CHOVANEC: Nové štátoprávne usporiadanie ČSSR, Smena Bratislava, 1971, s. 115 a n.; JOZEF BLAHOŽ: Ústavní soudnictví v kapitalistických státech, Academia Praha 1975, s. 402 a n.; PAVEL PEŠKA; Teoretické problémy česko-slovenské ústavy, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica 3, Praha 1981, s. 193, 198 a n.; J. CHOVANEC: Zdokonaľovanie česko-slovenskej socialistickej federácie, Právny obzor č. 7/1985, s. 672; ZDENĚK VEBERA: Ústava – základ ústavnosti a zákonnosti v ČSSR, Univerzita J. E. Purkyně v Brne 1988, s. 153 a n.; CHOVANEC, J. – MOZLÍK, P.: Ústavné súdnictvo v Československu, Právny obzor č. 5/1990, s. 391 a n. V tejto súvislosti sa žiada poukázať na skutočnosť, že akademik KAROL LACO, vtedajší podpredseda vlády ČSSR, ktorý mal vo federálnej vláde na starosti celofederálnu legislatívu, pri príležitosti 60. výročia vzniku Česko-Slovenska a 10. výročia česko-slovenskej federácie na margo Ústavného súdu ČSSR napísal: „Odhládnuť od toho, že táto inštitúcia je z hľadiska marxisticko-leninskej štátoprávnej teórie sporná inštitúcia, prax ukázala, že ju nepotrebujeme. Za 10 rokov nenastal prípad, ba ani náznak ústavne nekorektnéj aktivity alebo ústavného sporu. Ústavný súd nebolo potrebné kadrovo alebo inak konštituovať a jeho konštituovanie zrejme nebude ani potrebné.“ (K. LACO: Československá federácia – internacionálny základ bratského spoluzitia národa a národnosti ČSSR. In: K 60. výročiu vzniku Československa. Materiály z celoštátneho seminára ÚV KSČ zo dňa 12. septembra 1978. Praha 1978, s. 87) Uvedený názor je len konkrétnejším rozvedením vtedy panujúcej oficiálnej vládnej a straníckej politiky. Napriek tomu treba upozorniť na skutočnosť, že takéto hodnotiace stanovisko ústavnej inštitúcie Ústavného súdu ČSSR z pera vedeckej autority v odbore štátneho (ústavného) práva a štátneho predstaviteľa v jednej osobe, ovplyvnilo a to na dlhšiu dobu teoretické rozpracovávanie problematiky ústavného súdnictva ako i samotné hodnotenie tejto ústavnej inštitúcie z hľadiska ústavného postavenia a jej inštitucionálneho a personálneho vybudovania v systéme štátnych orgánov česko-slovenskej federácie ako i národných republík.

vo vedeckej spisbe a v dennej tlači, ktoré sa čo aj len okrajovo dotýkali problematiky ústavného súdnictva boli zastavované, resp. až po „vhodných redakčných úpravách“ boli publikované. Niekedy to došlo až tak ďaleko, že i za takéto publikované články, boli vyvodzované sankcie pre redakcie, ako aj pre autorov.

I autor tejto štúdie má z tejto oblasti nie najlepšie skúsenosti. V dňoch 12.–13. júna 1979 na vedeckom sympóziu s medzinárodnou účasťou o teoreticko-metodologických otázkach výskumu národnostných vzťahov, ktoré sa konalo v Košiciach, autor tejto štúdie vo svojom vystúpení na tému: „Upevňovanie československej socialistickej federácie a aktuálne otázky rozvoja národnej štátnosti“ okrem iného povedal, že: „S dobudovaním československej federácie, ako aj národných republík sa ukazuje potrebné zaujať stanovisko zo strany zákonodarcu (FZ, ČNR, SNR) k otázke Ústavného súdu ČSSR, Ústavného súdu ČSR a Ústavného súdu SSR, ktorých existenciu predpokladá ústavný zákon o československej federácii a ktoré dosiaľ neboli inštitucionálne vytvorené. Možno povedať, že sa síce stali neživotnými a obsolentnými inštitúciami, ale ústavnou cestou nedošlo k ich zrušeniu.“³ Citovaný názor na ústavné súdnictvo a zákonodarcu z môjho vystúpenia a jeho publikovanie v predmetnom zborníku vyvolal pobúrenie najmä vtedajšieho ministra spravodlivosti SSR JUDr. Királyho, ktorý zburcoval celé vedenie SAV a žiadal pokarhanie autora a tiež riaditeľa Ústavu štátu a práva SAV. Pod vplyvom tejto cenzúry a vyhrážania sa sankciami voči autorovi prezentovaného názoru, musel autor svoj názor v nasledujúcom teoretickom článku reparovať v intenciách vtedajšej vládnej a straníckej politiky vo vzťahu k ústavnému súdnictvu v československej federácii, ak chcel v budúcnosti publikovať. V roku 1980 (autor tejto štúdie) v zborníku, ktorý bol publikovaný na tému: „Národnostné vzťahy v podmienkach socialistickej federácie“ na margo ústavného súdnictva v československej federácii napísal, že: „Podľa nášho názoru inštitucionálne vytváranie Ústavného súdu ČSSR a ústavných súdov národných republík – Ústavného súdu ČSR a Ústavného súdu SSR – ako to predpokladá ústavný zákon o československej federácii, v tejto etape výstavby československej socialistickej federácie a jej mechanizmu sa nejaví potreba, a to najmä preto, že najvyšším strážcom ústavnosti je najvyšší zastupiteľský zbor, ako aj z toho dôvodu, že sa musí rešpektovať celá konštrukcia realizácie suverenity ľu-

du v československej socialistickej federácii ako celku i v národných republikách.“⁴ Toto konštatovanie autora predmetného článku korešpondovalo s názorom vtedajšieho podpredsedu vlády ČSSR pre legislatívu akademikom K. Lacom. (Jeho názor na ústavné súdnictvo citujem v poznámke č. 2).

V roku 1981 som v denníku Smena publikoval dva články, v ktorých som okrem iného spomenul, že: „Kontrolu a dozor nad zachovávaním ústavnosti a zákonnosti zveruje ústavný zákon o československej federácii na rozdiel od predchádzajúceho vývoja, osobitnému štátnemu orgánu – federálnemu Ústavnému súdu, ktorý nebol doteraz vytvorený.“⁵ Ďalej som v naslednom článku okrem iného napísal, že: „Okrem vlastných orgánov národnej rady kreujujú ústavné súdy, ktoré ešte doteraz neboli utvorené ...“⁶ Tieto dve publikované konštatovania v denníku Smena spôsobili, že Redakcia denníka Smeny bola podrobená kritike opäť zo strany vtedajšieho ministra spravodlivosti SSR JUDr. Királyho, ktorý žiadal vyšetrovanie vecí a postih autorov v zamestnaní, ktoré mal uskutočniť riaditeľ ÚŠaP SAV. Dokonca sa vec dostala tak ďaleko, že táto otázka bola predmetom i rokovania v rámci voľnej diskusie na zasadaní Predsedníctva ÚV NP SR 16. decembra 1981. Pre zaujímavosť uvádzam postoj k predmetnej problematike Ústavného súdu ČSFR, ktorý vyjadrili niektorí členovia Predsedníctva ÚV KSS a Predsedníctva ÚV NF SR na tomto zasadaní Predsedníctva ÚV NF SR, ako mi ho opísal pamätník tohto zasadania. Citujem z jeho listu: „... V rámci voľnej diskusie po skončení riadnej časti rokovania sa začal spomínať i problém potrebnosti Ústavného súdu, ktorý bol nastolený JUDr. Chovancom v článku v denníku Smena.“

Na túto tému sa výsmešne vyjadrili všetci vedúci predstavitelia ÚV NF SSR ss. Lenárt, Šalgovič, Litvajová a niektorí ďalší. Všetci sa verejným súhlasným pokrikom stotožnili so žoviálnym vyhlásením s. Šalgoviča, ktorý znel: „Tak to by niekto chcel, aby „nás“ mal ešte niekto súdiť! Čo by si nechceli dovoliť.“⁷

Politicko-štátna realita našej súčasnosti jednoznačne ukázala, že menovaných mocipánov odsúdil náš ľud, ktorý dňom 17. novembra 1989 začal písať nové dejiny Slovenskej republiky a možno povedať celej ČSFR.

Tieto skutočnosti som uviedol len na ilustráciu, ako bola otázka ústavného súdnictva v ČSFR tabuizovaná a ešte k tomu i bagatelizovaná. Iste by sa našlo dosť podobných prípadov i u iných redakcií a autorov.

³ CHOVANEC, J.: Upevňovanie československej socialistickej federácie a aktuálne otázky rozvoja národnej štátnosti. In: Teoreticko-metodologické otázky výskumu národnostných vzťahov. Materiály z vedeckého sympózia. 12.–13. júna 1979 v Košiciach. Bratislava, ÚML ÚV KSS 1980, s. 216.

⁴ CHOVANEC, J.: Rozvoj československej federácie vo svetle záverov XV. zjazdu KSČ. In: Národnostné vzťahy v podmienkach socialistickej federácie. Bratislava. Nakladateľstvo Pravda 1980, s. 127.

⁵ Smena, č. 272, zo 17. novembra 1981.

⁶ Smena, č. 290, z 8. decembra 1981.

⁷ Pozri list pána Ing. JAROSLAVA ŠIŠOLÁKA, účastníka na rokovaní P ÚV NF SR za ÚV SZM, teraz riaditeľa Vydavateľstva Smena zo 16. decembra 1981, ako pamätníka na citovanú udalosť, ktorý mi napísal dňa 26. novembra 1990 na základe môjho požiadania o vyjadrenie sa k predmetnej skutočnosti. Osobný archív autora tohto článku a Ing. JAROSLAVA ŠIŠOLÁKA.

Na druhej strane treba osobitne zdôrazniť významnú skutočnosť, že po 17. novembri 1989 sa vytvorili podmienky pre utvorenie inštitúcie ústavných súdov – Ústavného súdu ČSFR a Ústavného súdu Českej republiky a Slovenskej republiky, ako to predpokladal ústavný zákon o československej federácii, a tým i pre uskutočňovanie ústavnej kontroly v ústavno-právnej a spoločenskej praxi v československej federácii ako celku, ako i v národných republikách. Dôkazom toho boli i prípravné práce na vypracovaní návrhu zákona FZ ČSFR o Ústavnom súde ČSFR a tiež na návrhoch zákonov ČNR a SNR o Ústavnom súde ČR a SR. Okrem toho i pracovné návrhy všetkých troch ústav – Ústavy ČSFR, Ústavy ČR a Ústavy SR obsahovali osobitné kapitoly o ústavných súdoch.

* * *

Uplatňovanie ústavy a ústavných zákonov štátu v praktickom živote vyžaduje veľa nižších právnych noriem, ktoré detailne upravujú jednotlivé spoločenské vzťahy. Ústava a ústavné zákony zakotvujú len najdôležitejšie vzťahy v spoločnosti a úpravu ostatných prenechávajú obyčajným zákonom, vládnym nariadeniam, vyhláškam a podobne. Požiadavka ústavnosti v tomto vzťahu potom vyznieva tak, že všetky nižšie právne normy upravujúce spoločenské vzťahy, ktoré nemajú ráz základných vzťahov, musia byť svojim obsahom v súlade s ústavou a ostatnými ústavnými zákonmi. Súčasne je i požiadavka, že nižšie právne normy nesmú byť v rozpore s vyššími právnymi normami. Ide teda o problém príznačný pre všetky štáty bez ohľadu na formu štátneho zriadenia, lebo o takýto súlad v právnom poriadku sa opiera právna istota občana, jeho postavenie v spoločnosti, ale aj istota činnosti a rozhodovania jednotlivých štátnych orgánov a podobne. O zabezpečenie ústavnosti osobitne musí dbať najmä právny štát, ktorý požiadavku zákonnosti a teda aj ústavnosti, začleňuje medzi výstavbové princípy štátu.

I keď vychádzame z princípu, že požiadavka ústavnosti sa vo všeobecnosti uplatňuje bez ohľadu na for-

mu štátneho zriadenia, teda tak v štáte unitárnom, ako aj v štáte zloženom, respektíve federatívnom štáte vystupuje táto požiadavka evidentnejšie. Táto skutočnosť má potom dôvody v samotnej štruktúre federácie, v existencii viacerých štátov, ktoré tvoria subjekty tejto federácie, aj v existencii viacerých zastupiteľských zborov, oprávnených formou zákonov upravovať najdôležitejšie otázky existencie i vývoja danej spoločnosti. Každý zo subjektov tejto federácie prijíma svoju ústavu i ústavné zákony, a tak popri existencii viacerých zákonodarných zborov existuje i viacero ústav (podľa počtu subjektov federácie). Zabezpečenie prísnej ústavnosti je v takýchto podmienkach osobitne významnou požiadavkou, lebo je jednou z garancií životnosti každej federácie.⁸

Pri zavedení inštitúcie ústavného súdu v podmienkach československej federácie sa brať osobitný zreteľ na vyššie uvedené dôvody. Pritom sa vychádzalo z toho, že ústavné súdnictvo neporušuje princíp suverenity ľudu, ktorého reprezentantom sú FZ ČSSR, ČNR a SNR, teda najvyššie zastupiteľské zbory. Poukazovalo sa na to, že ústavné súdnictvo môže znamenať pokus novým spôsobom riešiť otázku dodržiavania ústavnosti. Federálnemu zhromaždeniu ústavný zákon o československej federácii ponechal významný vplyv na tvorbu Ústavného súdu ČSFR (volí jeho členov a v zmysle článku 99 Ústavného zákona č. 143/1968 Zb. môže ich z výkonu funkcie aj odvolávať). Na druhej strane však formulácia článku 90 Ústavného zákona č. 143/1968 Zb. v zmysle článku 87 môže najmä z hľadiska dôsledného uplatňovania princípu suverenity ľudu v teoretickej oblasti vnieť určité nejasnosti. Tieto nejasnosti môžu vyplývať najmä z toho, že v zmysle citovaných článkov ústavného zákona č. 143/1968 Zb. môže ústavný súd zbaviť účinnosti zákona Federálneho zhromaždenia, prípadne jeho časti vtedy, keď zistí, že tento predpis je v rozpore s ústavou. Mohla vzniknúť situácia, že rozhodnutie Federálneho zhromaždenia ako aj najvyššieho orgánu československej federácie bude korigovať orgán, ktorý Federálne zhromaždenie kreovalo. I keď, pravda, rozhodnutie ústavného súdu by takýto protiústavný akt nezrušilo, len by pozastavilo jeho vy-

⁸ V štátoch východnej Európy sa kontrola ústavnosti neuskutočňovala osobitnými orgánmi – ústavnými súdmi. Kontrolu ústavnosti mal uskutočňovať najvyšší zastupiteľský orgán – parlament alebo jeho orgán. Výnimku tvorila Ústava SFRJ z roku 1963 a z roku 1974, ktorá zakotvovala kontrolu ústavnosti ústavným súdom. Nadväzujúc na vyššie uvedené, treba však poukázať i na to, že kontrola ústavnosti alebo ochrana ústavnosti v spomínaných štátoch bola resp. mala byť uskutočňovaná viacerými štátnymi orgánmi. Išlo o tieto štátne orgány: parlament, resp. najvyšší zastupiteľský, zákonodarný orgán a zároveň najvyšší orgán štátnej moci, všeobecné súdy a prokuratúra, pokiaľ sa to týkalo občianskych práv a slobôd (ale i povinností) a tiež i orgány štátnej správy, keď išlo o kontrolu individuálnych právnych aktov v oblasti občianskych práv a slobôd – pri odstraňovaní chybných rozhodnutí nižších orgánov štátnej správy vyššími orgánmi štátnej správy. Na túto problematiku v ČSFR poukazuje najmä kolektívne dielo: „Československá ústava“ (komentár), Panoráma Praha 1988, s. 388 a n. Na základe dostupnej teoreticko-odbornej literatúry zo štátov východnej Európy, ale najmä poznajúc ústavno-právnu a spoločensko-politickú prax v ČSFR, je veľmi problematické hovoriť o kontrole alebo o ochrane ústavy. Na takéto konštatovanie nás oprávňuje poznanie prakticko-politickej činnosti najvyšších orgánov štátnej moci – FZ, ČNR, SNR, ktoré podľa mienky viacerých autorov mali robiť ústavnú kontrolu, ako orgány reprezentujúce suverenitu ľudu. Tú to však nerobili, lebo ním vlastne ani Ústava ČSSR v znení úst. zák. o čs. federácii, takúto povinnosť neukladala. Teda malo ísť o činnosť – kontrolu či sú ústavné zákony, zákony, zákone opatrenia ich predsedníctiev, ako aj podzákonné normy v súlade s ústavou. Nehovoriac o tom, že by boli tieto orgány realizovali niektoré právomoci, ktoré podľa ústavného zákona o čs. federácii patria Ústavnému súdu ČSSR. To isté možno povedať o všeobecných súdoch a prokuratúre, ako i orgánoch štátnej správy, ktoré často porušovali ústavnosť i zákonnosť. Ďalej treba upozorniť na to, či potom bola ich činnosť v súlade s pojmom ústavná kontrola, resp. ochrana ústavy a to z hľadiska jeho obsahu, ako aj foriem uskutočňovania.

konateľnosť, a o šesť mesiacov by Federálne zhromaždenie mohlo samo rozhodnúť.

Právomoc Ústavného súdu ČSFR v znení siestej hlavy ústavného zákona o československej federácii bolo možné v podstate rozdeliť do troch skupín:

1. rozhodovanie v oblasti:
 - a) ústavnosti zákonov a iných právnych predpisov;
 - b) niektorých otázok súvisiacich s uplatňovaním zákona o voľbách,
 - c) ochrany občianskych práv a slobôd,
2. rozhodovanie v oblasti kompetenčných sporov:
 - a) medzi orgánmi Českej a Slovenskej Federatívnej republiky a orgánmi jednej alebo oboch republík,
 - b) medzi orgánmi oboch republík,
3. podávanie podnetov na zdokonalenie zákonodarstva Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, ako aj zákonodarstva republík.

Ťažiskom činnosti Ústavného súdu Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky mal byť výkon kontroly nad ústavnosťou zákonov a ostatných nižších právnych noriem. Ústavný súd mal teda predovšetkým skúmať, či zákony Federálneho zhromaždenia, zákonné opatrenia Predsedníctva Federálneho zhromaždenia neupravujú niektoré spoločenské vzťahy v rozpore s platnými ústavnými zákonmi, ktoré boli prijaté od vzniku československej federácie. Do jeho kompetencie malo ďalej patriť rozhodovanie o súlade zákonov Českej národnej rady a Slovenskej národnej rady s ústavou a ústavnými zákonmi ČSFR. Ústavný súd mal rozhodovať o súlade nariadení vlády ČSFR a všeobecne záväzných právnych predpisov federálnych ministerstiev a ostatných federálnych orgánov štátnej správy a o súlade nariadení vlád republík a všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy republík s Ústavou ČSFR a so zákonmi Federálneho zhromaždenia.

Ďalšou súčasťou rozhodovacej právomoci ústavného súdu boli niektoré otázky vyplývajúce z uplatňovania volebného zákona. V tejto súvislosti Ústavný súd ČSFR rozhoduje o sťažnostiach proti neovereniu mandátu poslanca Federálneho zhromaždenia a proti výroku, že došlo k odvolaniu poslanca, ako aj proti rozhodnutiu o odmietnutí registrácie kandidáta.

Napokon Ústavný súd ČSFR rozhoduje o ochrane ústavou zaručených občianskych práv a slobôd, ak sú porušené rozhodnutím alebo inými zásahmi federálnych orgánov a v prípadoch, ak zákon občanom neposkytuje inú súdnu ochranu. To značí, že práva občanov mal chrániť i Ústavný súd ČSFR, avšak len vtedy, keby došlo k ich porušeniu zo strany orgánov federá-

cie. Porušenie občianskych práv niektorým orgánom národných republík, ako subjektov československej federácie, nemohlo byť uplatňované na Ústavnom súde ČSFR, ale pravdepodobne na ústavných súdoch republík, ktorých utvorenie predpokládal ústavný zákon č. 143/1968 Zb. v článku 101.⁹

Druhou súčasťou rozhodovacej právomoci Ústavného súdu ČSFR bolo rozhodovanie v oblasti kompetenčných sporov. Možno totiž predpokladať, že takéto spory v zloženom štáte môžu vzniknúť i pri najprecíznejšej ústavnej úprave kompetencie federácie a členských štátov. Praktický život štátneho spoluzititia tohto druhu môže priniesť také problémy, ktoré nebolo možno v konkrétnej podobe predvídať a zákonodarca ich teda nemohol ani právne upraviť, resp. predvídať možnosti ich právneho riešenia.

Tretou súčasťou právomoci Ústavného súdu ČSFR bola v zmysle čl. 89 citovaného ústavného zákona možnosť podávať podnety na zdokonalenie zákonodarstva ČSFR, ako aj zákonodarstva národných republík. Prirodzene, možnosť podávať takéto podnety sa neobmedzuje len na závery vyznievajúce z riešených sporov, ale mohla sa dotýkať ktorejkoľvek otázky. Možnosť podávať podnety na zlepšenie zákonodarstva sa však nesmie zamieňať so zákonodarnou iniciatívou, ako schopnosťou ústavou oprávnených činiteľov vyvolať legislatívny proces. Ide o podstatne iný vzťah, než je vyjadrený v zákonodarnej iniciatíve.

Ústavný zákon ďalej rámcovo upravil i počet členov Ústavného súdu ČSFR a predpoklady pre zastávanie tejto funkcie. Článok 94 stanovuje, že Ústavný súd ČSFR sa skladá z dvanástich členov, z ktorých je osem sudcov a štyria náhradníci. Ako predpoklad pre zastávanie tejto funkcie sa vyžaduje vek 35 rokov, právnické vzdelanie a najmenej desaťročná prax v právnickom povolaní. Volebné obdobie sudcov ústavného súdu malo byť sedem rokov.

Ústavný zákon o československej federácii zakotvil i obmedzenie možnosti zvolenia sudcov Ústavného súdu ČSFR len na dve po sebe idúce volebné obdobia. Upravil tiež rovnoprávne zastúpenie občanov oboch národných republík v tomto orgáne, ako aj právo imunity, ktoré sa vzťahuje na jeho členov, i zásadu inkompatibility vo formulácii nezlučiteľnosti členstva ústavného súdu s funkciou poslanca, resp. s funkciou v správnom alebo hospodárskom aparáte. Pritom zákon Federálneho zhromaždenia môže ustanoviť nezlučiteľnosť funkcie člena Ústavného súdu ČSFR aj s ďalšími funkciami, neuvedenými v tomto ústavnom zákone.

Treba však poukázať na skutočnosť, že siesta hlava ústavného zákona č. 143/1968 Zb., o česko-slovenskej federácii, zakotvujúca ústavné súdничество v ČSFR nebola realizovaná v ústavno-právnej a spoločensko-politickej praxi. V Návrhu Ústavy ČSSR, ČSR a SSR

⁹ Pôsobnosť a zásady organizácie Ústavného súdu ČR a Ústavného súdu SR ustanovujú zákony národných rád.

(v návrhu tzv. trojjedinej Ústavy ČSSR, ČSR a SSR), ktorý vypracovala ešte Komisia ÚV KSČ a ÚV Národného frontu ČSSR z roku 1989 sa rátalo s osobitnými orgánmi na ochranu ústavnosti a to v hlavne jedenástej, v ktorej čl. 235 zakotvoval, že:

„Súdnymi orgánmi ochrany ústavnosti sú Ústavný súd Československej socialistickej republiky, Ústavný súd Českej socialistickej republiky a Ústavný súd Slovenskej socialistickej republiky.“¹⁰

V tejto súvislosti sa žiada poukázať na to, že oproti ustanoveniam o Ústavnom súde ČSSR v ústavnom zákone č. 143/1968 Zb. o československej federácii, citovaný Návrh Ústavy ČSSR, ČSR a SSR, t.j. Návrh tzv. trojjedinej Ústavy ČSSR, ČSR a SSR vykazoval určité zmeny. Z hľadiska personálneho obsadenia v citovanom návrhu Ústavy ČSSR, ČSR a SSR sa už uvažovalo len o sudcoch (náhradníci vypadli z návrhu) a to v celkovom počte 10 členov pri splnení rovnakých ďalších požiadaviek a tým, že ich funkčné obdobie malo byť dlhšie, a to 10 rokov.

Podstatnejší rozdiel bol však v kompetencii Ústavného súdu ČSSR, ktorý podľa citovaného návrhu už nemal riešiť kompetenčné spory medzi orgánmi ČSSR, resp. federáciou a orgánmi národných republík – ČSR a SSR a taktiež nemal rozhodovať o sťažnostiach proti neovereniu mandátu poslanca Federálneho zhromaždenia, proti výroku, že došlo k odvolaniu poslanca a proti rozhodnutiu o odmietnutí registrácie kandidáta a rovnako nemal už rozhodovať o ochrane ústavu zaručených občianskych práv a slobôd, ak by boli porušené rozhodnutím alebo inými zásahmi federálnych orgánov, ak zákon neposkytoval inú súdnu ochranu. V podstate išlo vlastne o realizáciu zúženej koncepcie ústavnoprávnej úpravy ústavnej inštitúcie ústavného súdnictva. Tým sa úplne opustila pomerne široká kompetencia Ústavného súdu ČSSR podľa ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii. Navyše, už len v prípade zistenia nesúlady nariadení vlády ČSSR a všeobecne záväzných predpisov federálnych ministerstiev a ostatných federálnych ústredných orgánov štátnej správy, ako aj nesúlady nariadení vlád národných republík a všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy národných republík s ústavou, ústavnými zákonmi a zákonmi Federálneho zhromaždenia ČSSR pozastavovala sa účinnosť dotknutých predpisov, ich časti alebo niektorých ustanovení. Pozastavenie účinnosti sa však už nemalo týkať zákonov Federálneho zhromaždenia a zákonných opatrení Predsedníctva FZ a zákonov národných rád

– ČNR a SNR a zákonných opatrení ich predsedníctiev pri zistení nesúlady s ústavou a ústavnými zákonmi Federálneho zhromaždenia. Rovnako sa upustilo od výpočtu orgánov, ktoré mohli podať návrh, aby Ústavný súd ČSSR začal konať. Možno povedať, že v návrhu prezentovaná ústavná úprava Ústavného súdu ČSSR bola teda podstatne užšia ako v ústavnom zákone č. 143/1968 Zb. Obdobne, avšak na úrovni národných republík a s potrebou úpravy ochrany ústavnosti všeobecne záväzných nariadení národných výborov bolo upravené aj ústavné súdnictvo republík.¹¹

Analogickým spôsobom je možné porovnať k ústavnému zákonu č. 143/1968 Zb. o československej federácii aj Prvý návrh novej Ústavy ČSFR predloženej Občianskym fórom na začiatku roku 1990, kde ústavné súdnictvo je upravené v hlavne VII. Jeho zloženie malo byť však podstatne širšie. Ústavný súd ČSFR sa mal skladať z 30 členov, z toho 20 riadnych sudcov a 10 sudcov náhradníkov s tým, že vekový cenzus mal byť zvýšený na 40 rokov a dĺžka činnosti v právnickom povolaní mala byť 15 rokov. Z hľadiska príslušnosti občanov k Českej republike a k Slovenskej republike malo byť zloženie paritné. Kompetencia Ústavného súdu ČSFR mala byť širšia ako je zakotvené v ústavnom zákone č. 143/1968 Zb. o československej federácii. Ústavný súd ČSFR mal rozhodovať navyše o obžalobe prezidenta republiky pre vlastizrada a taktiež o rozpustení politických strán, občianskych organizácií a spolčok.¹²

Oproti predchádzajúcim porovnaniam ústavného zákona č. 143/1968 Zb. s obidvoma vyššie citovanými návrhmi novej Ústavy ČSFR je zložitejšie porovnanie ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii s Návrhom Ústavy Slovenskej republiky (1. pracovná verzia), v ktorom Ústavný súd Slovenskej republiky bol zakotvený v šiestej hlavne. Jeho zloženie sa predpokladalo z 15 členov, z ktorých by bolo 10 riadnych sudcov a 5 sudcov náhradníkov s tým, že za sudcu Ústavného súdu SR mohol byť zvolený občan SR, ktorý je spôsobilý na právne úkony a dosiahol vek najmenej 40 rokov a pritom dĺžka činnosti v právnickom povolaní je predpísaná najmenej 15 rokov. Dĺžka funkčného obdobia bola navrhnutá alternatívne – 10 rokov alebo bez časového obmedzenia.¹³ Jeho kompetencia s ohľadom na republikovú úroveň v podstate korešpondovala s kompetenciou Ústavného súdu ČSFR podľa prvého návrhu novej Ústavy ČSFR predloženej Občianskym fórom.

Na základe toho čo sme uviedli v predchádzajúcom môžeme zdôrazniť významnú skutočnosť, že otáz-

¹⁰ Návrh Ústavy Československej socialistickej republiky, České socialistickej republiky a Slovenskej socialistickej republiky, Praha 1989, s. 91 (Príloha IV., Návrh Ústavy ČSSR, ČSR a SSR, vypracovaný Komisiou ÚV KSČ a ÚV NF ČSSR).

¹¹ Pozri tamže, s. 91 a n.

¹² Bližšie pozri Občianske fórum predkladá československé verejnosti a ústavným orgánom republiky První návrh nové Ústavy, Praha 1990, s. 40 a n.

¹³ Bližšie pozri Návrh Ústavy Slovenskej republiky (1. pracovná verzia), Bratislava, apríl 1990, s. 57 a n.

ka kontroly ústavnosti prostredníctvom osobitných ústavných súdov bola v tom čase pertraktovaná predovšetkým v odborných právnických kruhoch, ktoré predmetnú ústavnú inštitúciu programovo rozpracovávali v odborných politických komisiách príslušných štátnych orgánov, pre prípravu novej Ústavy ČSFR, Ústavy Slovenskej republiky a Ústavy Českej republiky, ako i pre prípravu vykonávacích zákonov prijatie ktorých predpokladal čl. 100 a 101 ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii, a ktoré sa bezprostredne dotýkali ústavného súdnictva v československej federácii ako i v národných republikách. Pritom treba upozorniť na to, že v súvislosti s kompetenčnými vzťahmi medzi federáciou a národnými republikami otázka ústavného súdnictva venovalo pozornosť i Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, prednesené predsedom vlády SR Vladimírom Mečiarom na zasadnutí Slovenskej národnej rady 1. júla 1990, v ktorom sa okrem iného hovorí: „Všetky aspekty rozhodovania federálnych orgánov je potrebné vykonávať na báze zákona a konsensu oboch republík. Mechanizmus tohto konsensu zatiaľ nie je riadne rozvinutý. Preto budeme okrem iného napríklad iniciovať vytvorenie ústavného súdu ČSFR ako aj ústavného súdu republiky.“¹⁴

Záverom treba konštatovať, že takto zakotvené postavenie, kreácia a právomoc Ústavného súdu ČSFR v ústavnom zákone č. 143/1968 Zb. o československej federácii, nebránila zákonodarcovi – Federálnemu zhromaždeniu ČSFR, aby mohol byť Ústavný súd ČSFR konštituovaný a personálne obsadený okamžite, a aby bol začal svoju ústavnoprávnú činnosť. Za vytvorenie Ústavného súdu ČSFR sa prihovárал i predseda vlády Slovenskej republiky Vladimír Mečiar, keď

okrem iného hovorí: „Hľadáme záruky v oblasti právnych mechanizmov a preto sme navrhli, aby bol čo najkratšom čase prijatý zákon a ustanovenie ústavného súdu.“¹⁵ Zároveň s jeho konštituovaním sa javila potreba, aby boli prijaté i vykonávacie zákony, ktoré predpokladá článok 100 a 101 ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii. Pritom bolo taktiež treba brať do úvahy súčasnú politickú realitu, ako aj rozdelenie kompetencie medzi federáciu a národné republiky, lebo ústavný súd ČSFR na základe princípov federalizmu mohol pôsobiť len v oblasti pôsobnosti patriacej do federácie. Vytvorenie Ústavného súdu ČSFR ako aj ústavných súdov národných republík v tom historickom období mohlo pozitívne prispieť k stabilite právneho poriadku a tiež i politickej situácie v československej federácii ako celku ako i v národných republikách, a taktiež i k dobrému fungovaniu ich mechanizmu. A v neposlednej miere i k zaručeniu právnych istôt našich občanov. Ústavný súd ČSFR ako i ústavné súdy národných republík by sa tak boli stali významným článkom budovania právneho štátu a občianskej pluralitnej demokratickej spoločnosti v ČSFR, v ČR a SR. K takémuto konštatovaniu nás vedú skúsenosti, čo aj z krátkej existencie a fungovania Ústavného súdu ČSFR po svojom kreovaní a personálnom obsadení, a najmä však z doterajšej existencie a činnosti ústavných súdov v obidvoch samostatných národných štátoch – Ústavného súdu SR a Ústavného súdu ČR a to od ich vzniku podnes.¹⁶ Okrem toho k vyššie uvedenému konštatovaniu nás oprávňujú i skúsenosti z mnohoročnej existencie a fungovania ústavných súdov, vo vyspelých európskych demokraciách.

¹⁴ Ludové noviny č. 62, z 2. júla 1990.

¹⁵ Z vystúpenia VLADIMÍRA MEČIARA na 8. schôdzi SNR, Národná obroda č. 164, z 23. novembra 1990.

¹⁶ Ústavný súd SR bol vytvorený na základe Ústavy SR a obdobne to bolo i v ČR – Ústavný súd ČR bol vytvorený na základe Ústavy ČR a to až po zániku ČSFR. Okrem Ústavy SR postavenie a právomoc Ústavného súdu SR SR podrobnejšie upravuje zákon NR SR č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov, v znení zákona NR SR č. 193/1995 Z. z. o rokovacom poriadku Ústavného súdu Slovenskej republiky. Taktiež okrem Ústavy ČR podrobnejšie postavenie a právomoc Ústavného súdu ČR upravuje zákon ČNR č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 331/1993 Sb. o postavení a pravomoci Ústavného soudu SR bližšie pozri: MILAN ČIČ a kolektív, Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Matica slovenská. Martin 1998, s. 411 a nasl. O postavení a pravomoci Ústavného soudu ČR bližšie pozri Prof. JUDr. VÁCLAV PAVLÍČEK – JUDr. JIŘÍ HŘEJBK, Ústava a ústavní řád České republiky, 1. díl, Praha 1994, s. 197 a nasl.